

УДК 368.02

О. А. Водолазська

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара***ВПЛИВ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ
НА АНДЕРРАЙТИНГОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті досліджено структуру страхових портфелів страховиків, надано статистичні оцінки андеррайтингових результатів їх діяльності у розрізі кластерів.

Ключові слова: страхові компанії, андеррайтинг, страховий портфель, страхові виплати, кластер.

В статье исследована структура страховых портфелей страховиков, даны статистические оценки андеррайтинговых результатов их деятельности в разрезе кластеров.

Ключевые слова: страховые компании, андеррайтинг, страховой портфель, страховые выплаты, кластер.

The article studies the structure of insurance portfolios of insurers, providing statistical evaluation of underwriting results of their activity in terms of clusters.

Keywords: insurance companies, underwriting, insurance portfolio, insurance payments, cluster.

В умовах нестабільності економічної ситуації відбувається поступове зрушення спеціалізації страхових компаній внаслідок відмови від неефективних видів страхування і концентрації діяльності на найбільш перспективних напрямках страхового бізнесу, в яких страховики мають конкурентні переваги. У невеликих страхових компаніях спеціалізація визначається, переважно, сферою діяльності їх акціонерів. Спеціалізації страхових компаній, що входять до міжнародних груп, обумовлюються напрямками діяльності материнських структур. Деякі види страхової діяльності є непрофільними для страховиків через відсутність у них необхідних ресурсів для надання страхових послуг.

Базовим бізнес-процесом у діяльності страхової компанії є андеррайтинг, призначений для запобігання фінансовим втратам страховика через неочікувано велику кількість настання страхових випадків. Різносторонні аспекти андеррайтингу знайшли своє висвітлення в працях вітчизняних та закордонних вчених, таких як О. П. Архіпов [1], В. І. Веретнов [2], Д. О. Горюльов [4], О. Є. Губар [5], М. Ніколенко [7], Н. М. Нікуліна [8], Н. В. Ткаченко [9], М. В. Щуклінова [10] тощо. Втім у науковій літературі все ж бракує глибоких досліджень, пов'язаних із аналізом структури страхових портфелів за її впливом на андеррайтинговий результат діяльності страховиків, що обумовлює потребу подальшого вивчення окресленої проблематики.

Метою статті є дослідження напрямів спеціалізації страхових компаній на вітчизняному страховому ринку та виявлення впливу рівнів страхових виплат на андеррайтинговий результат їх діяльності.

Андеррайтинг слід розглядати як процес трансформації ризиків, заявлених на страхування, у страхові ризики, прийняті на страхування, що здійснюється завдяки селекції ризиків із урахуванням можливостей їх перестраховування та вжиття превентивних заходів щодо ненастання страхових випадків, і дає змогу досягти максимальної прибутковості страхового портфеля за прийнятного рівня ризику [3].

Андеррайтинг в різних видах страхування має свої особливості, врахування яких дозволяє підвищити ефективність страхової діяльності.

Кластерний аналіз є методом класифікаційного аналізу, призначення якого полягає в розподілі множини досліджуваних об'єктів на однорідні за рядом

ознак групи, або кластери. Для проведення кластерного аналізу було обрано 70 страхових компаній [6].

Кластеризація 70 страхових компаній за методом k середніх, із використанням пакету прикладних програм Statistica, дала змогу виділити 5 кластерів. Так, у страховому портфелі страховиків найбільше сконцентровані: у кластері 1 – валові страхові премії з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ) – 52,23%; у кластері 4 – валові страхові премії з комплексного автомобільного страхування крім відповідальності (КАСКО) – 66,21%; у кластері 5 – валові страхові премії з добровільного медичного страхування – 73,82%. У кластерах 2 та 3 розмір часток валових страхових премій видів страхування, на яких спеціалізуються страховики, є значно меншими: у кластері 2 надходження валових страхових премій з КАСКО (28,09%) поєднується з ОСАЦВ (12,26%) та добровільним страхуванням майна (17,55%), а в кластері 3 – надходження валових страхових премій з добровільного страхування майна (10,49%) поєднується з добровільним страхуванням вантажів та багажу (10,86%), добровільним страхуванням туристів (медичних витрат) (9,78%) та добровільним страхуванням майна від вогню та стихійних явищ (9,59%).

Усереднені структури валових страхових премій страховиків кожного кластера наведені в табл. 1 та на рис. 1.

Таблиця 1

Структури страхових портфелів страховиків за 2014 рік у розрізі кластерів

№ з/п	Види страхування	Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3	Кластер 4	Кластер 5
1	Добровільне страхування туристів (медичних витрат)	0,94	1,55	9,78	0,25	0,00
2	Добровільне страхування майна від вогню та стихійних явищ	5,85	5,34	9,59	4,26	0,39
3	Страхування від нещасного випадку	2,60	6,26	8,38	1,06	0,00
4	Добровільне страхування майна	3,36	17,55	10,49	2,78	0,65
5	Добровільне страхування здоров'я на випадок хвороби	0,64	0,71	4,46	0,01	0,45
6	Добровільне страхування вантажів та багажу	1,76	1,91	10,86	2,84	0,45
7	Добровільне страхування відповідальності власників водного транспорту (судновласників)	0,01	0,22	0,01	0,01	0,01
8	Обов'язкове авіаційне страхування цивільної авіації	0,03	1,98	6,44	0,17	0,00
9	Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ)	52,23	12,26	1,60	8,77	1,59
10	Добровільне страхування водного транспорту (морське каско)	0,03	0,14	0,01	0,03	0,00
11	Добровільне медичне страхування	5,99	9,14	3,09	4,22	73,82
12	КАСКО	8,76	28,09	4,03	66,21	0,00
13	Обов'язкове страхування Зелена карта	4,41	1,45	2,45	0,00	0,00
14	Добровільне страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту	0,53	0,87	0,52	0,71	0,00

Джерело: склав автор.

Розглянемо структуризацію страхових портфелів у розрізі кластерів більш докладно.

Кластер 1 представлений 22 страховиками. У страховому портфелі страховиків даного кластеру домінує обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ) – частка валових страхових премій з цього виду страхування досягає 52,23%. Проаналізуємо варіації структур валових страхових премій за видами страхування у страховиків кластеру 1 за допомогою карти концентрації видів страхування у страховому портфелі (табл. 2). Для побудови такої карти було виконано ієрархічну класифікацію страхових компаній, що належать до кластеру 1, за структурою страхового портфеля. Це дозволило впорядкувати страхові компанії та розташувати їх на карті так, що страховики з подібними структурами страхових портфелів були поруч.

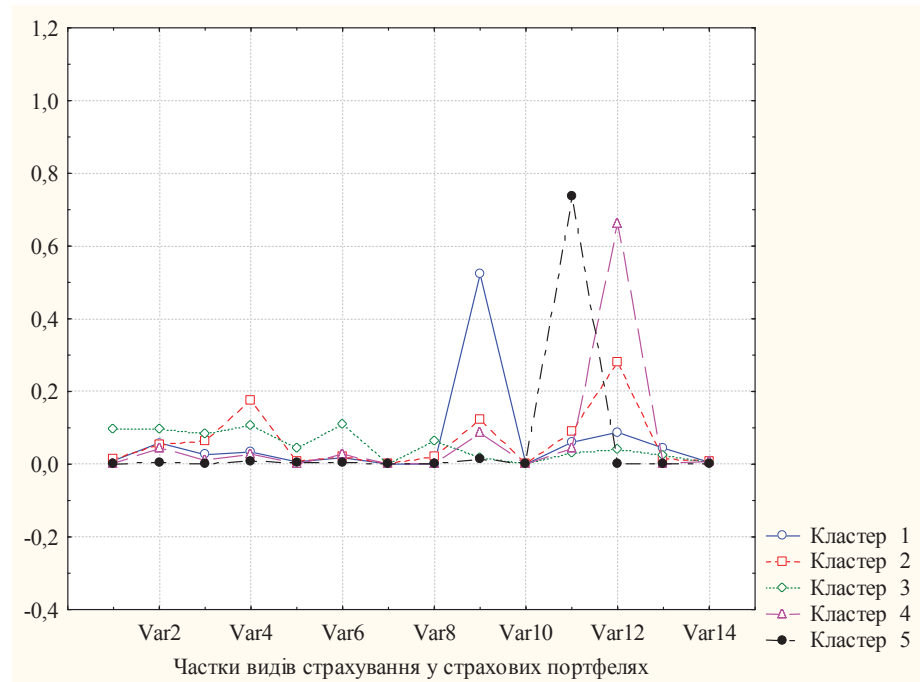
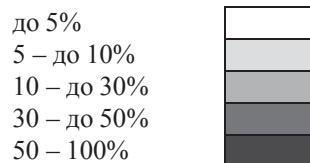

Рис. 1. Структури страхових портфелів страховиків усереднені структури страхових портфелів кластерів у розрізі кластерів:

види страхування: Var1 – добровільне страхування туристів (медичних витрат); Var2 – добровільне страхування майна від вогню та стихійних явищ; Var3 – страхування від нещасного випадку; Var4 – добровільне страхування майна; Var5 – добровільне страхування здоров'я на випадок хвороби; Var6 – добровільне страхування вантажів та багажу; Var7 – добровільне страхування відповідальності власників водного транспорту (судновласників); Var8 – обов'язкове авіаційне страхування цивільної авіації; Var9 – ОСАЦВ; Var10 – добровільне страхування водного транспорту (морське каско); Var11 – добровільне медичне страхування; Var12 – КАСКО; Var13 – обов'язкове страхування Зелена карта; Var14 – добровільне страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту

Для побудови карти концентрації видів страхування у страхових портфелях страховиків приймемо наступні кольорові позначення. Частка виду страхування у страховому портфелі:

Результати побудови карти концентрації видів страхування у страхових портфелях страховиків кластеру 1 представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Карта концентрації видів страхування у страховому портфелі страховиків, що належать до кластеру 1 за 2014 рік

Види страхування	Харківська муніципальна СК	СГ ТАС	Княжа	Нова	Країна	Галицька	АСКО-Медсервіс	Міжнародна страхова компанія	Провідна	Оранта-Січ	АСКО-Донбас Північний
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											
12											
13											
14											
Андеррайтингний результат, %	72,28	5,99	-6,88	-8,45	6,98	4,23	-34,58	7,67	7,33	0,94	13,45

Продовження табл. 2

Види страхування	УПСК	СТ Домінанти	Кредо	Скайд	СТ Гарантія	Оранта	Київський страховий дім	УОСК	Рігейл-Страховання	Альфа-Гарант	УТІСО
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											
12											
13											
14											
Андеррайтингний результат, %	23,60	0,03	3,15	32,24	0,09	0,14	0,19	0,43	-88,05	27,98	-2,68

Джерело: склав автор.

Як свідчать дані табл. 2, всередині кластеру 1 можна виділити такі пріоритетні варіанти структуризації страхових портфелів, як:

1) поєднання обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ) з добровільним медичним страхуванням та комплексним автомобільним страхуванням крім відповідальності (КАСКО) – страховики «АСКО-Донбас Північний», «Країна», «Нова», «Оранта-Січ», «Провідна», «УПСК»;

2) поєднання обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ) з добровільним страхуванням майна від вогню та стихійних явищ – страховики «Альфа-Гарант», «АСКО-Медсервіс», «Галицька», СТ «Гарантія», СТ «Домінанта», «Київський страховий дім», «Кредо», «Міжнародна страхова компанія», «Оранта», «Ритейл-Страхування», «Скайд», «УОСК», «Харківська муніципальна страхова компанія»;

3) поєднання обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ) з обов'язковим страхуванням «Зелена карта» та комплексним автомобільним страхуванням крім відповідальності (КАСКО) – страховики «УТІСО», «Княжа» та СГ «ТАС».

Рівень страхових виплат переважної більшості страховиків кластеру 1 у 2014 році коливався в діапазоні від 10% до 50% (рис. 2).

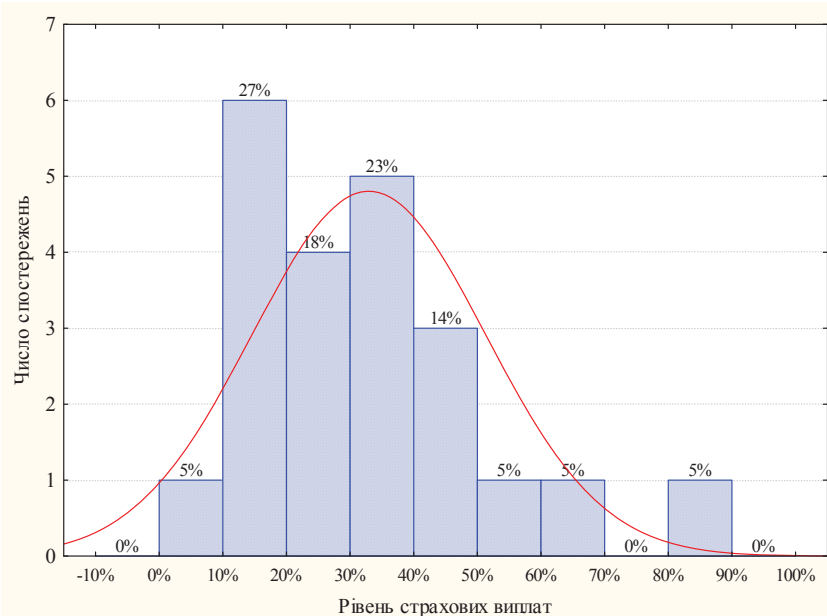

Рис. 2. Гістограма рівнів страхових виплат страховиків кластеру 1 за 2014 рік (джерело: розрахував автор)

Андеррайтинговий результат (співвідношення чистого прибутку або збитку страховика до валових страхових премій) 59% страхових компаній склав від 0% до 20%, при цьому 5 страховиків отримали від'ємний андеррайтинговий результат (рис. 3).

Кластер 2 представлений 18 страховиками. Найбільші частки видів страхування у страховому портфелі належать комплексному автомобільному страхуванню крім відповідальності (КАСКО) – 28,09%, добровільному страхуванню майна – 17,55% та обов'язковому страхуванню цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ) – 12,26%.

Результати упорядкування розташування страховиків на карті концентрації видів страхування у страхових портфелях наведені в табл. 3.

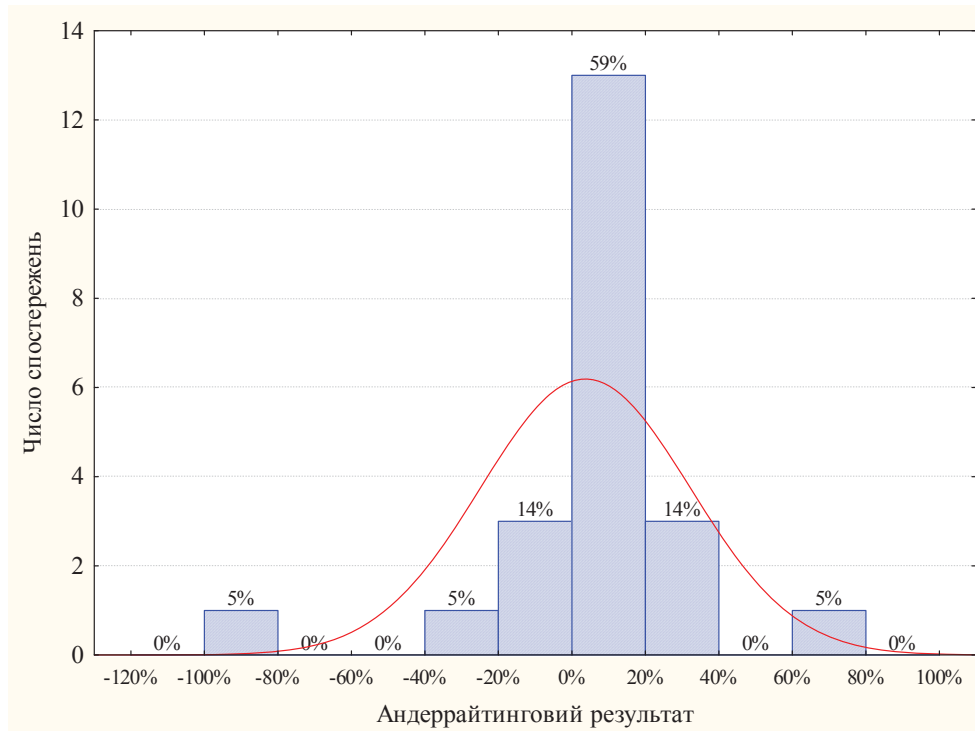

Рис. 3. Гістограма андеррайтингових результатів страховиків кластеру 1 за 2014 рік (джерело: розрахував автор)

Таблиця 3

Карта концентрації видів страхування у страховому портфелі страховиків, що належать до кластеру 2 за 2014 рік

Види страхування	Юнівес	Теком	АСКА	Страхові гарантії	Омега	Іллічівське	Універсальна	Просто-страхування
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
Андеррайтинговий результат, %	9,96	39,38	-0,71	72,14	114,2	8,10	0,33	20,74

Продовження табл. 3

Види страхування	Альфа страхування	Арсенал страхування	Уніка	ВУСО	Європейський страховий альянс	Брокбізнес	Інго Україна	РЗУ Україна	Юнісон-гарант	ALLIANZ Україна
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										
12										
13										
14										
Андеррайтинговий результат, %	-9,65	4,37	1,80	4,07	0,15	52,99	9,63	0,14	68,57	-8,60

Джерело: склав автор.

Аналіз представлених в табл. 3 даних дає змогу виділити наступні варіанти структуризації страхових портфелів страховиків кластеру 2:

1) поєднання комплексного автомобільного страхування крім відповідальності (КАСКО) з добровільним страхуванням майна, обов'язковим страхуванням цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ) та добровільним медичним страхуванням – страховики «ALLIANZ Україна», «РЗУ Україна», «Брокбізнес», «ВУСО», «Європейський страховий альянс», «Інго Україна», «Універсальна», «Уніка» та «Юнісон-Гарант»;

2) поєднання обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ) з комплексним автомобільним страхуванням крім відповідальності (КАСКО) та добровільним медичним страхуванням – страховики СТ «Іллічівське», «Омега» та «Просто-Страхування»;

3) поєднання комплексного автомобільного страхування крім відповідальності (КАСКО) з добровільним страхуванням майна та страхуванням від нещасного випадку – страховики «Альфа Страхування», «Арсенал Страхування», «АСКА», «Страхові Гарантії», «Теком» та «Юнівес».

Рівень страхових виплат у переважній більшості страховиків кластеру 2 у 2014 році коливався в діапазоні від 10% до 40% (рис. 4).

Андеррайтинговий результат 50% страховиків кластеру 2 склав від 0% до 10%, 3 страховика отримали андеррайтинговий збиток.

Кластер 3 представлений 17 страховиками. Найбільші частки валових страхових премій цих страховиків за добровільним страхуванням вантажів та багажу – 10,86%, добровільним страхуванням майна – 10,49%, добровільним страхуванням

туристів (медичних витрат) – 9,78%, добровільним страхуванням майна від вогню та стихійних лих – 9,59%.

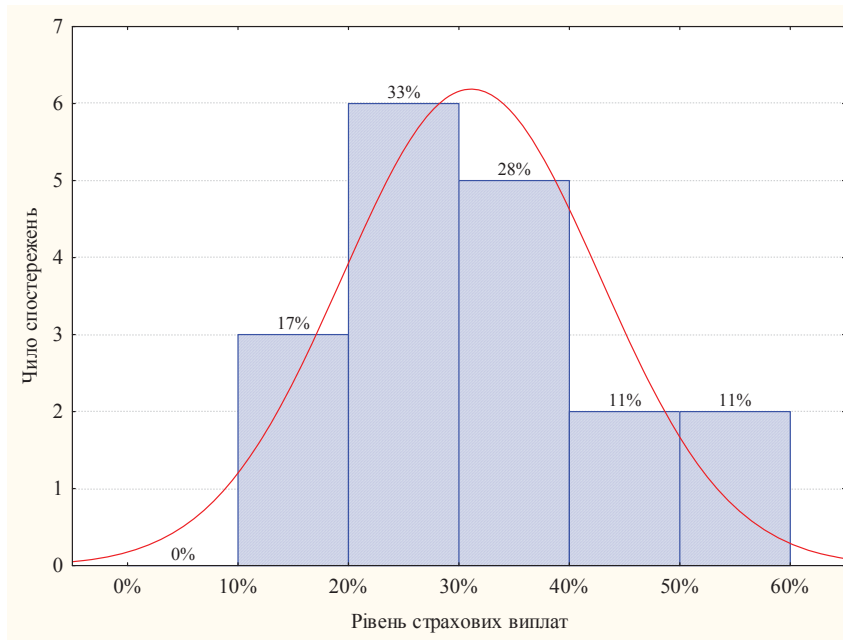

Рис. 4. Гістограма рівнів страхових виплат страховиків кластеру 2
(джерело: розрахували автори)

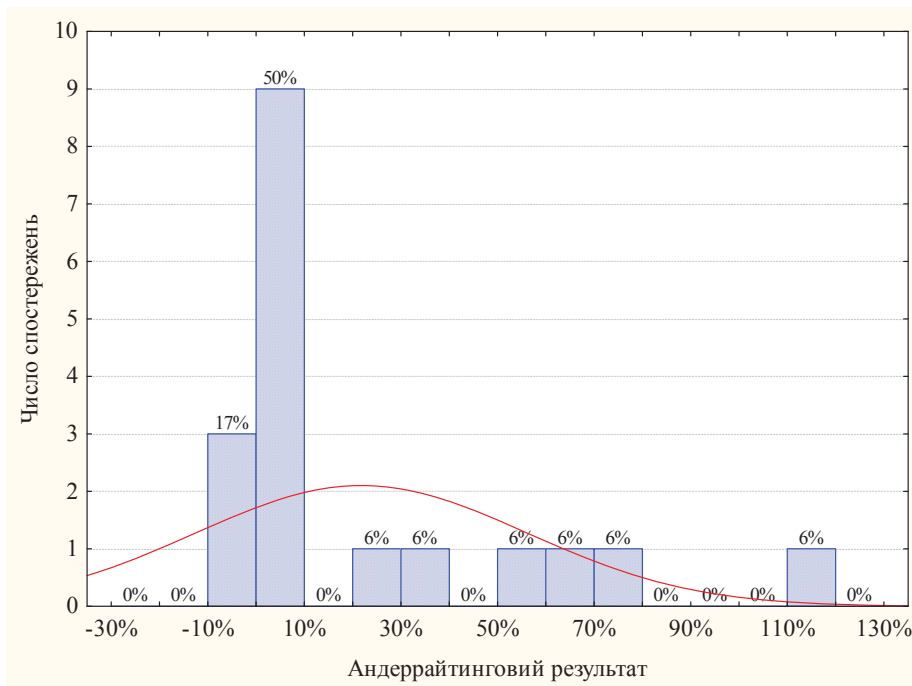

Рис. 5. Гістограма андеррайтингових результатів страховиків кластеру 2
(джерело: розрахував автор)

Результати формування карти концентрації видів страхування в страхових портфелях страховиків наведено в табл. 4.

Аналіз даних таблиці 4 дав змогу виділити такі варіанти структуризації портфелів страховиків кластеру 3 у 2014 році, як:

1) поєднання добровільного страхування майна від вогню та стихійних явищ з добровільним страхуванням майна та добровільним страхуванням вантажів та багажу – страховики «Актив-Гарант», «Альянс», «АРМА», «Дніпромед», «Європейський страховий союз», «Здорово», «Злагода», «Мотор-Гарант», «Перша», «Саламандра-Україна», «Стройполіс»;

2) спеціалізація на обов'язковому авіаційному страхуванні цивільної авіації – страхова компанія «Бусин»;

3) поєднання добровільного страхування туристів (медичних витрат) зі страхуванням від нещасного випадку та добровільним страхуванням здоров'я на випадок хвороби – страховики «Довіра та Гарантія», «Європейське туристичне страхування», «Інгосстрах», «Кій Авіа Гарант» та «Укрфінстрах».

Таблиця 4

Карта концентрації видів страхування у страховому портфелі страховиків, що належать до кластеру 3 за 2014 рік

Види страхування	Бусин	Кій Авіа Гарант	Укрфінстрах	Європейське туристичне страхування	Інгосстрах	Довіра та Гарантія	Перша	Здорово	Злагода	Саламандра-Україна	Стройполіс	АРМА	Альянс	Мотор-Гарант	Європейський страховий союз	Дніпромед	Актив-Гарант
1																	
2																	
3																	
4																	
5																	
6																	
7																	
8																	
9																	
10																	
11																	
12																	
13																	
14																	
Андеррайтинговий результат	16,08%	45,72%	5,87%	-1,12%	33,74%	-39,20%	0,70%	31,79%	2,87%	17,47%	92,83%	4,85%	94,72%	-3,93%	33,24%	-5,51%	6,87%

Джерело: склав автор.

Рівень страхових виплат коливався від 0% до 10% у 47% страховиків кластеру 3, від 10% до 20% – у 24% страховиків (рис. 6).

Андеррайтинговий результат за 2014 рік у 41% страховиків кластеру 3 був у межах від 0% до 20%, хоча поодинокі випадки коливань були до -40% та до 100% (рис. 7).

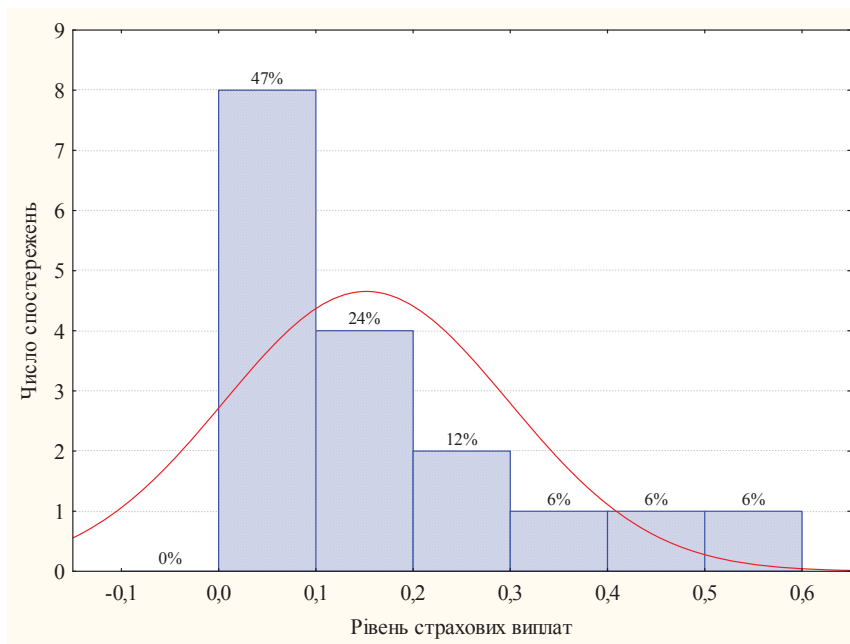

Рис. 6. Гістограма рівнів страхових виплат страховиків кластеру 3 за 2014 рік (джерело: розрахував автор)

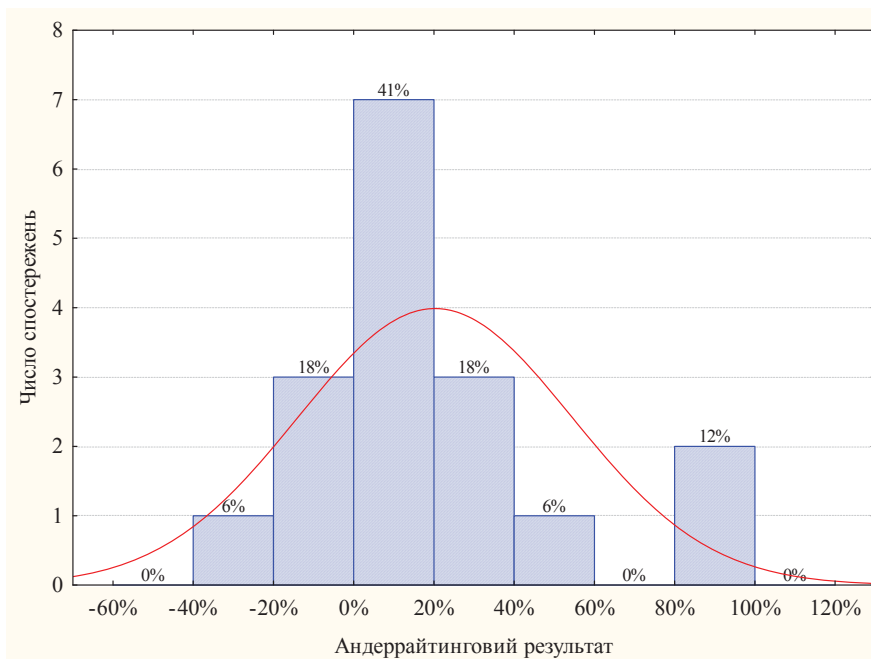

Рис. 7. Гістограма андеррайтингових результатів страховиків кластеру 3 за 2014 рік (джерело: розрахував автор)

Кластер 4 представлений 8 страховиками. Найбільші частки валових страхових премій страховиків цього кластеру з: комплексного автомобільного страхування крім відповідальності (КАСКО) – 66,21%, обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ) – 8,77%.

Результати формування карти концентрації видів страхування в страхових портфелях страховиків кластеру 4 за 2014 рік наведено в табл. 5.

Як свідчать дані табл. 5, структури страхових портфелів страховиків кластеру 4 диференціюються таким чином:

1) страхова компанія «Віді-Страховання» спеціалізується виключно на комплексному автомобільному страхуванні крім відповідальності (КАСКО);

2) страховики «Граве Україна» та «Український страховий стандарт» поєднують комплексне автомобільне страхування крім відповідальності (КАСКО) з обов'язковим страхуванням цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ);

3) страховики «QBE Україна», «АХА Страховання», «Гарант-Система», «Українська страхова група» та «Експрес Страховання» поєднують комплексне автомобільне страхування крім відповідальності (КАСКО) з обов'язковим страхуванням цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ) та добровільним медичним страхуванням.

Таблиця 5

Карта концентрації видів страхування у страховому портфелі страховиків, що належать до кластеру 4 за 2014 рік

Види страхування	Віді Страховання	Український страховий стандарт	Граве Україна	Гарант-Система	Експрес Страховання	Українська страхова група	АХА Страховання	QBE Україна
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
Андеррайтинговий результат, %	2,25	7,18	40,87	0,01	27,17	-1,24	0,03	46,07

Джерело: склав автор.

Половина страховиків кластеру 4 у 2014 році мала рівень страхових виплат від 45% до 50% (рис. 8).

На фоні підвищеного рівня страхових виплат у 2014 році спостерігався низький андеррайтинговий результат – у 50% страховиків він склав від 0% до 10% (рис. 9).

Кластер 5 представлений 5 страховиками. Найбільша частка валових страхових премій належить добровільному медичному страхуванню – 73,82%.

Результати формування карти концентрації видів страхування в структурі страхових портфельів страховиків кластеру 5 за 2014 рік, представлену в табл. 6.

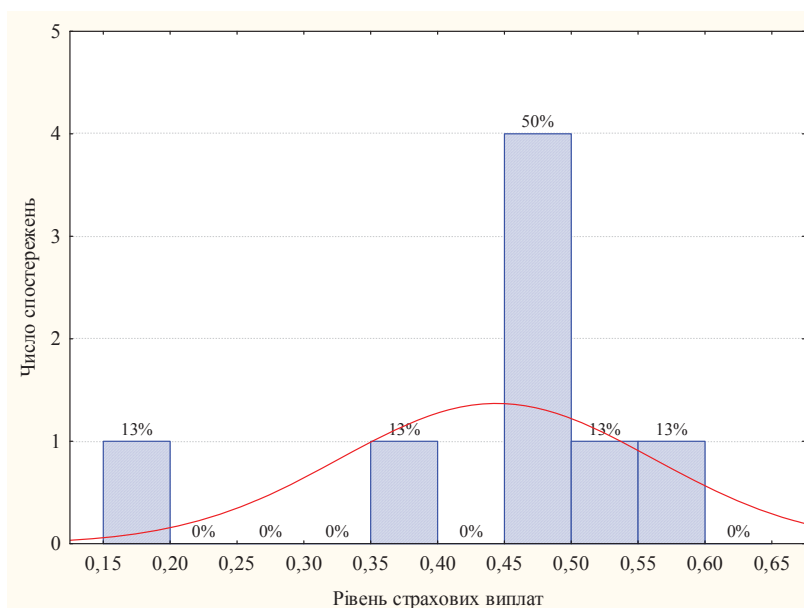

Рис. 8. Гістограма рівнів страхових виплат страховиків кластеру 4 за 2014 рік (джерело: розрахував автор)

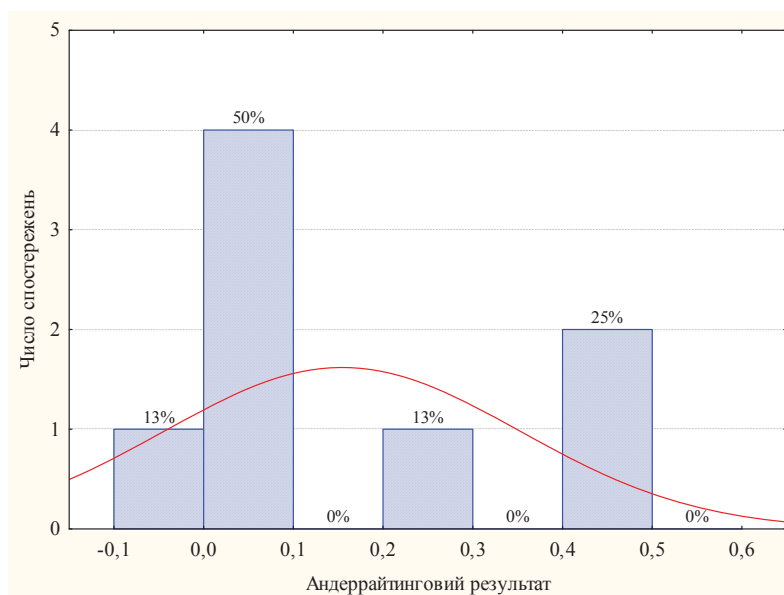

Рис. 9. Гістограма андеррайтингових результатів страховиків кластеру 4 за 2014 рік (джерело: розрахував автор)

Як свідчать дані табл. 6, відом страхування, на якому спеціалізуються страховики «Нафтогазстрах», «Крона», «Раритет», «Промислово страховий альянс» та «Інтер-Поліс», є добровільне медичне страхування.

Рівень страхових виплат зазначених компаній за 2014 рік суттєво відрізнявся, однак всі компанії досягли позитивного андеррайтингового результату (рис. 10, 11).

Карта концентрації видів страхування у страховому портфелі страховиків, що належать до кластеру 5 за 2014 рік

Види страхування	Нафто-газстрах	Крона	Раритет	Промислово страховий альянс	Інгер-Поліс
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
Андеррайтингвий результат, %	21,70	26,27	0,34	12,58	6,32

Джерело: склав автор.

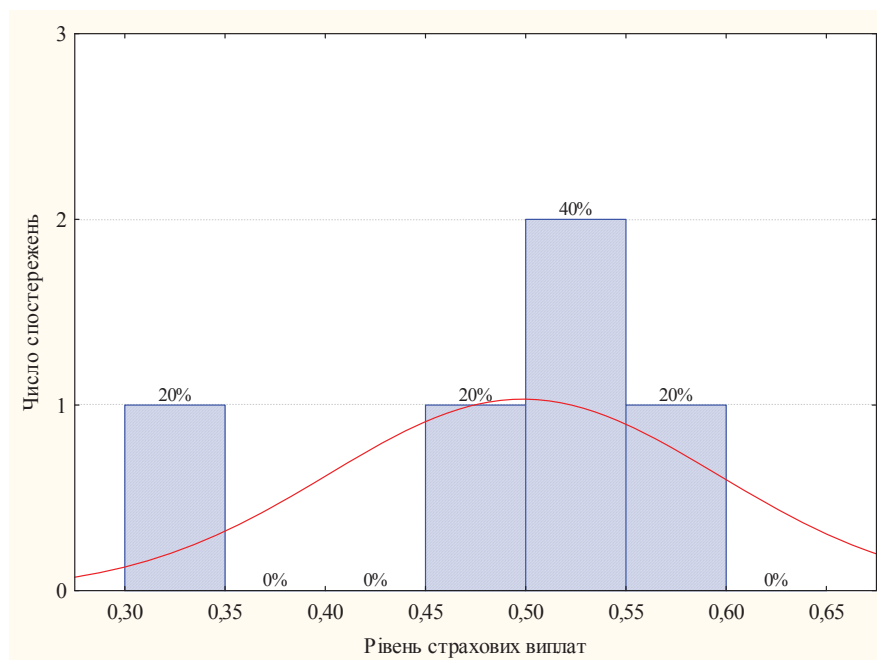

Рис. 10. Гістограма рівнів страхових виплат страховиків кластеру 5 за 2014 рік (джерело: розрахував автор)

Підводячи підсумки кластерного аналізу страховиків за структурою страхових портфелів зазначимо, що на вітчизняному страховому ринку страховики спеціалізуються, головним чином, на наданні послуг з таких видів страхування, як:

1) обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності автовласників перед третіми особами (ОСАЦВ);

- 2) комплексне автомобільне страхування крім відповідальності (КАСКО);
- 3) добровільне медичне страхування;
- 4) добровільне страхування майна.

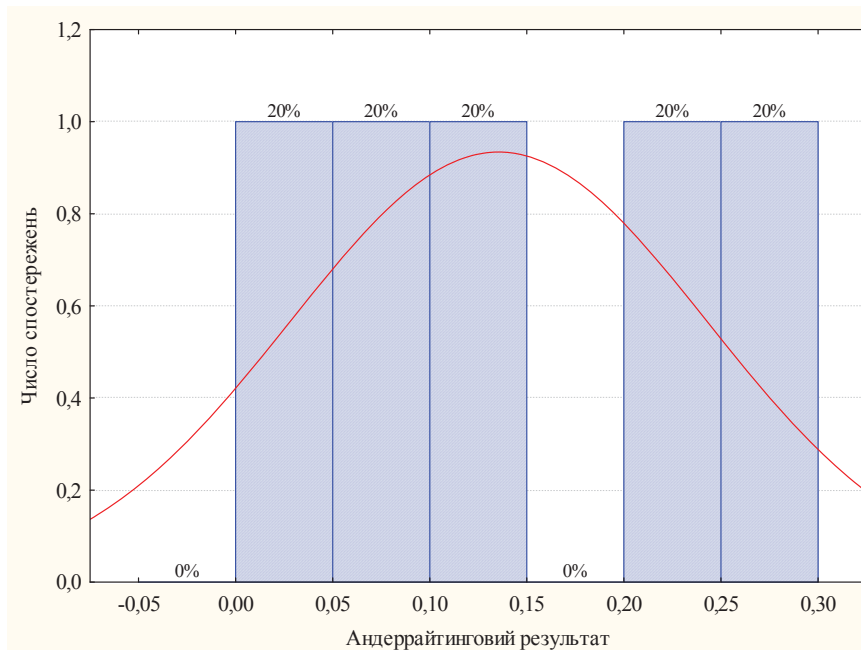

Рис. 11. Гістограма андеррайтингових результатів страховиків кластеру 5 за 2014 рік
(джерело: розрахував автор)

Таблиця 7

Статистичні оцінки рівнів страхових виплат та андеррайтингових результатів страховиків у розрізі кластерів за 2014 рік, %

Номер кластеру	Спеціалізація діяльності страховиків	Рівень страхових виплат			Ризик рівня страхових виплат*	Андеррайтинговий результат			Андеррайтинговий ризик*
		середній	мінімальний	максимальний		середній	мінімальний	максимальний	
Кластер 1	ОСАЦВ	32,7	7,6	85,4	18,3	3,0	-88,1	72,3	28,4
Кластер 2	КАСКО+ добровільне страхування майна + ОСАЦВ	30,9	10,6	52,6	11,6	21,5	-9,7	114,2	34,2
Кластер 3	Добровільне страхування майна	15,1	1,0	50,5	14,6	19,8	-39,2	94,7	34
Кластер 4	КАСКО	44,3	19,1	56,7	11,7	15,3	-1,2	46,1	19,7
Кластер 5	Добровільне медичне страхування	49,7	34	59,2	9,7	13,4	0,3	26,3	10,7

*Стандартне відхилення від середнього значення, відповідно, рівня страхових виплат та андеррайтингового результату.

Джерело: розрахував автор.

Відмінність у спеціалізації діяльності страховиків обумовила диференціацію рівнів страхових виплат, що, у свою чергу, призвело до різних андеррайтингових результатів (табл. 7). Так, у 2014 році найвищий андеррайтинговий результат 21,5% отримали страхові компанії кластеру 2, страховий портфель яких є комбінованим та включає суттєві частки валових страхових премій з КАСКО, добровільного майнового страхування та ОСАЦВ. Однак такий результат було отримано на фоні найвищого андеррайтингового ризику (стандартного відхилення від середнього значення андеррайтингового результату страхових компаній даного кластеру), що становив 34,2%.

Найнижчий андеррайтинговий результат у 2014 році показали страхові компанії кластеру 1, що спеціалізуються на ОСАЦВ, – лише 3%. Це пов'язано з найвищим ризиком страхових виплат зі страхових компаній даного кластеру, що ставив 18,3%. При цьому максимальний рівень страхових виплат страховиків досягав 85,4%, а найменший андеррайтингових результат дорівнював -88,1%.

Висновки. Отже, спеціалізація страхових компаній суттєво впливає на андеррайтингових результат їх діяльності. Андеррайтинг спрямований на досягнення незбитковості страхування при прийнятті ризику за рахунок визначення цінкових та інших умов прийняття ризику на страхування, за яких буде сформовано збалансований та незбитковий страховий портфель.

Бібліографічні посилання

1. Архипов А.П. Роль андеррайтинга в формуванні фінансового результату страхових операцій / А.П. Архипов // Управление в страховой компании. – 2008. – № 2. – С. 25–29.
2. Веретнов В. Андеррайтинг [Електронний ресурс] / В. Веретнов. – Режим доступу : <http://www.klubok.net/article1948>
3. Водолазька О. А. Теоретична концептуалізація андеррайтингу в страхуванні / О. А. Водолазька // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : зб. наук. праць / ред. кол. І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – Вип. 28. – С. 80–83.
4. Горулев Д. А. Андеррайтинг как зеркало проблем управления рисками / Д. А. Горулев, В. В. Тринчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 12. – Ч. 1. – С. 172–178.
5. Губар О. Є. Андеррайтинг в провесно-орієнтованій системі управління страховою компанією / О. Є. Губар // Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Економічні науки. – 2012. – Вип. 30. – Ч. 1. – С. 72–79.
6. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>
7. Николенко Н. Андеррайтинг – ключевой бизнес-процесс страховой компании [Електронний ресурс] / Н. Николенко. – Режим доступу : <http://www.insur-info.ru/comments/366/>
8. Никулина Н. Н. Андеррайтинг в страховом бизнесе / Н. Н. Никулина, С. И. Савиных // Страховое дело. – 2008. – Апрель. – С. 54–64.
9. Ткаченко Н. В. Ефективний андеррайтинг – запорука фінансової стійкості страховика / Н. В. Ткаченко // Фінансова система України : зб. наук. праць. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2006. – Вип. 8. – Ч. 2. – С. 380–388.
10. Щуклинова М. В. Совершенствование андеррайтинга в страховании / М. В. Щуклинова // Страховое дело. – 2008. – № 5. – С. 48–53.

Надійшла до редколегії 09.10.15